

De Poemp

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT HEEMKRING DAVIDSFONDS NIJLEN

NUMMER 40 □ 08-09-10/2003 □ P309458 □ AK 2560 NIJLEN1

Grote Ontmoetingsdag

op zondag,
12 oktober 2003
van 14 tot 17 uur
in zaal Nilania
Kesselsestwg. 52
Tel.: 03.481.88.41
Iedereen welkom!

met
een resem
beelden over
de inhaling
van Pastoor
Martin in
1952!

Naar een cultuur van ontmoeting!

*Lieve Lexeres,
Beste Lexen,*

Wij hebben het voor u opgezocht in onze reeds 40 nummers dikke bundel "Poempen". Op zondag 14 oktober 2003 houden wij voor de vijfde keer een ontmoetingsdag in de salons van Nilania. De eerste "officiële" dag organiseerden wij in 1983, waarna geduldig (!) tot in 1997 moest gewacht worden op de volgende...

Sedert 1997 echter vragen wij u om de twee jaar op een gezamenlijke afspraak, en met stijgend succes!

En dus verwachten wij u andermaal. Samen gaan wij weer herinneringen ophalen uit de tijd toen de melk nog van de koe kwam en het water uit de "poemp". Wij kozen voor u de fraaiste beelden uit het uitgebreid beeldmateriaal over de inhaling van pastoor Martin in 1952, beelden die wij in samenwerking met onze vrienden van Folerma tot dia's verwerkten.

Natuurlijk maken wij ook nu weer tijd vrij voor een gezellige babbel. Jef Hermans en Alfons Engelen zorgen voor een pittige muzikale noot. En bij dat alles hoort vanzelfsprekend een lekkere spie Kempense vlaai en koffie, die wij u gratis-voor-niks aanbieden. Maak dus een paar zondagse uurtjes vrij voor uw binnen- en buitendorpse mede-poempisten. 't Zal weer de moeite zijn!

De Poemp.

Nijlen in de ban van de magie

De leerlingen van de Nijlense scholen waagden zich op aansporing van de Davidsfonds-afdelingen Nijlen en Kessel, van Davidsfonds Nationaal en het Gemeentebestuur in de wondere wereld van het buitennatuurlijke. Eén school deed dat zelfs met zoveel vuur dat de ze weg kwijtraakte. Ze slaagde niet erin de werkjes tot bij de jury te krijgen. Waarschijnlijk bevinden ze zich nog steeds in de geheimzinnige schemerzone tussen werkelijkheid en bovenwereld.

Ondanks dit spijtige slippertje mochten we toch weer een massale medewerking van de Nijlense scholen ondervinden. De leerlingen scherpten hun pennen en prikkelden hun fantasie om hun wondere wereld uit te bouwen. De leraars hielpen daarbij en zorgden voor een eerste schifting. Zo beperkten ze inzendingen tot twee per deelnemende klas.

In reeks I (5de en 6de leerjaar basisschool) kwamen 27 en in reeks II (1ste en 2de jaar secundair) nog 30 werkjes binnen. Alle leerlingen konden toveren... of droomden toch even dat ze het konden.

De jury heeft intussen haar werk gedaan en het haast onmogelijke weer mogelijk gemaakt, n.l. uit de inzendingen voor elke reeks 5 laureaten selecteren. Ook dat is elk jaar weer een beetje toveren.

Vandaag, zaterdag 26 april 2003 om 11 uur, zitten die nu met hun ouders zenuwachtig te schuiven op hun stoel. Benieuwd wie van hen over het strafste toverpoeder beschikte. De onvermijdelijke toespraken uitzitten lukt hen nog net. Dan is het eindelijk zover!

Een na een worden de laureaten naar voren geroepen en beloond met een fraai boekenpakket. Eerst de winnaars van reeks I, daarna die van reeks II. De winnaars komen als laatsten naar voren en "mogen"

trots hun ouders en de overige aanwezigen voorlezen. Daarna zorgt het gemeentebestuur nog voor een heuse receptie.

(Foto R. Van Goubergen)

Laureaten van de Junior Journalist 2003 in Nijlen:

Reeks I

1. Steven Coesemans	169/200
2. Amelia Michiels	163
3. Jonas Coene	160,5
4. Dorien Van Roey	159
5. Pieter Lenaerts	156

Reeks II

1. Nelleke Van Beylen	160/200
2. Katrien Coesemans	154
3. Hanne Jacobs	153
4. Glenn Veltmans	152
5. Hélène Verheyen	149

MENSEN AAN DE POEMP

Ere - Voorzitster:

Mevr. Julia Van Camp - Maes, A. Bergmannlaan 5,
2500 Lier - Tel. 03.488.03.56

Jos Bastiaens, Binnenhof 4, 2560 Bevel
Tel. 03.481.81.90

Hypoliet Budts, Guido Gezellestraat 47, 2560 Nijlen
Tel. 03.481.69.27

Walter Caethoven, Zandvekenvelden 12A
Tel. 03.481.85.70

Hendrik Claes, Heibloemstraat 81 - Tel. 03.481.82.58

Flor Dieltjens, Grobbendonkseweg 11 - T. 03.481.70.41

Herman Engels, Kesselsesteenweg 35
Tel. 03.481.84.11

Frans Lens, Berlaarsesteenweg 51 - Kessel
Tel. 03.480.04.81

Jef Peeters, Nijlensesteenweg 53, 2560 Bevel
Tel. 03.481.95.99

Rosette Rymenants, Spoorweglei 14 - Tel. 03.481.65.79

Jos Thys, Kapellebaan 32 - Tel. 03.411.21.98

Pol Van Camp, Nonnenstraat 56 - Tel. 03.481.85.62

Ludo Van Gestel, Spoorweglei 16 - Tel. 03.481.85.47

De Sint-Willibrorduskerk

een bijdrage tot de parochiegeschiedenis van Nijlen

Derde aflevering :

De godsdienstoorlogen

Op 10 augustus 1566 brak te Steenvoorde in Frans-Vlaanderen de beeldenstorm los en raasde van daar uit als een vernielende schokgolf over onze gewesten. Tien dagen later gingen in Antwerpen in enkele uren tijds beelden, schilderijen, altaren, priestergewaden en andere kostbaarheden reddeloos verloren. Op 20 augustus had men in Lier wijselijk de kerken voor de eredienst gesloten, wat niet belette dat toch nog enkele heethoofden erin slaagden om nog ergens binnen te dringen. Echter zonder veel schade te berokkenen. In datzelfde jaar (vermoedelijk rond 20 augustus) werden de kerkdeuren van Kessel opengebrouwen. Enige schade werd aangericht en er werden "juwelen" gestolen. De pastoor trok nadien naar Antwerpen, Herentals en Ouwen (Grobendonk) "omme de dieven wille om onze juweelen te vernemen". Vermoedelijk zijn de geuzen dan ook in Nijlen gepasseerd. Die schokgolf bleef gedurende tientallen jaren met vernielende kracht nazinderen en zelfs toenemen. Tal van dorpen en kerken werden geplunderd, verwoest en in brand gestoken. De kerk van Nijlen onderging in het jaar 1587 hetzelfde triestige lot. Uit latere dekanale verslagen kunnen we afleiden dat ze praktisch volledig verwoest was. Welke baldadigheden de inwoners hier moesten ondergaan weten we niet, maar ze moeten hemeltergend en onmenselijk geweest zijn. Mensen gingen op de vlucht, trokken zich terug op "hoven en sterkten". Uit onze onmiddellijke omgeving vooral in het door grachten, muren en poorten omringde Lier, waar men meende veilig te zijn. Inwoners van Bevel zochten, wanneer het te gevaarlijk werd, hun toevlucht binnen de omwalling van het Rameyenhof in Gestel. De pastoor van Kessel en wellicht met hem nog andere Kesselse vluchtelingen in het eveneens omwalde Kesselhof. De weinige oogsten die er nog waren, werden vaak vertrappeld door het gaan en komen van de verschillende ruiter- en andere legerbendes. Honger en hongersnood waren het trieste gevolg. Het land buiten de steden lag er gans verlaten bij en was, zoals een bron uit die tijd vermeldt, aan de wolven overgeleverd. Vele mensen liepen hun dood tegemoet, want ook de pest sloeg op de verzwakte bevolking meedogenloos toe, zelfs in de veilig geachte steden Lier, Turnhout...

De plundering en verwoesting van het jaar 1587 kan niet de enige geweest zijn. Als we zien dat in Kessel reeds in 1566 door de beeldenstormers schade werd aangericht en waardevolle zaken gestolen, dat vervolgens in 1580, 1582 en 1587 de kerk en vermoedelijk ook heel het dorp geplunderd werden. Pastoor Verbeeck (1891-1903), die de geschiedenis van de kerk van Kessel zeer goed kende, pende een eeuw geleden neer dat de toenmalige pastoor Johannes Luyten "de afbranding en verwoesting van kerk en parochie" tussen 1582 en 1585 beleefde. Nijlen, als daar toen nog iets te rapen viel, zal dan ook hieraan niet ontsnapt zijn⁽¹⁾. In die tijd had de 'erfparochiaan' Henricus (Ver)Luyten, d.w.z. de hier benoemde pastoor, zijn parochie verhuurd (!) aan Gerardus Vets. Stockmans pende neer dat "deze herder in 1566 den beeldenstorm beleefde en van 1577 tot 1585 de vernietiging zijner parochie en kerk". Bronnen om dit te staven werden niet opgegeven, maar door vergelijking met de dorpen uit de omgeving zal dit wel de bittere waarheid geweest zijn.

Herstelling... met stro

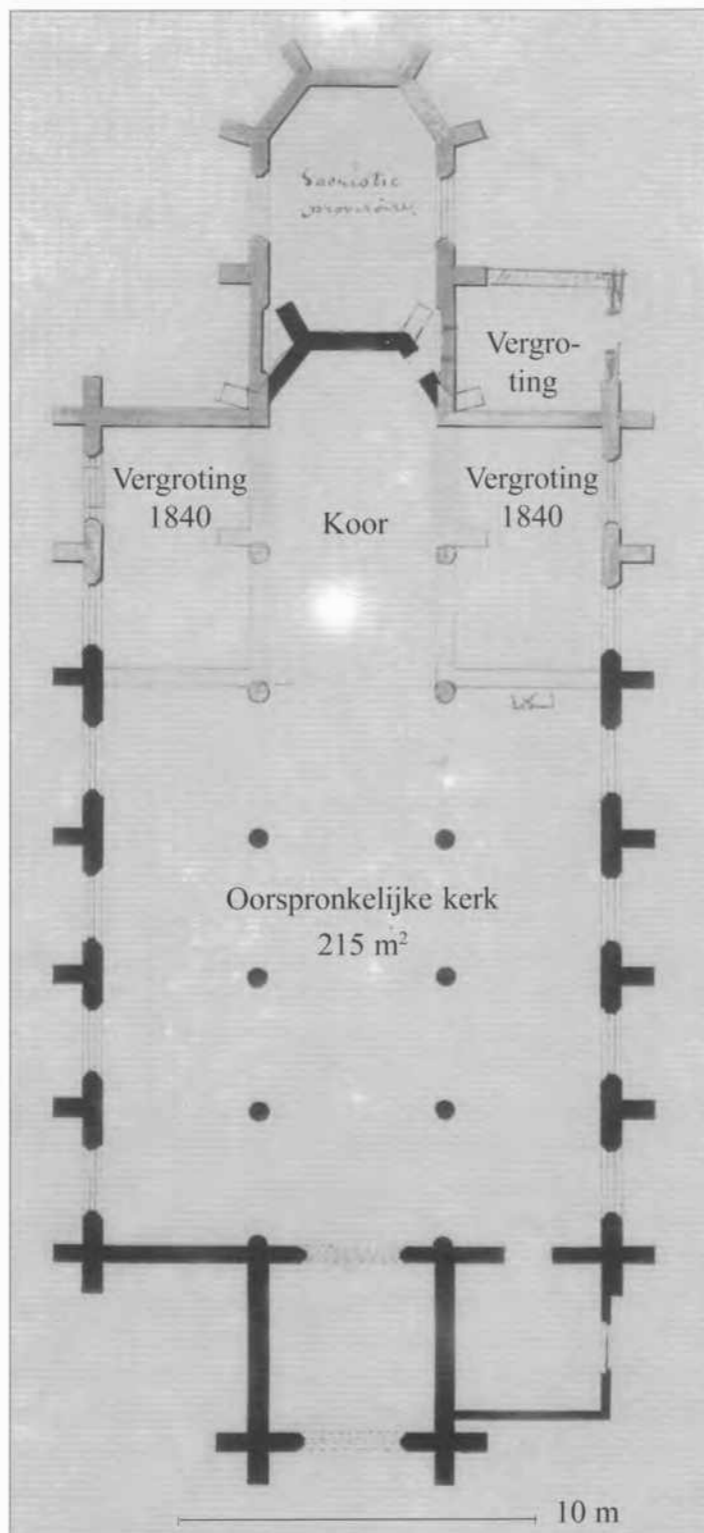
In februari 1611, – de toestand is een beetje verbeterd –, wijzen de Nijlense tent-, kerk-, H.-Geestmeesters en de 'goede lieden' van het dorp, (alle zittingen waren

toen openbaar en de mening van de gewone dorpe-
ling telde zowel als die van de wettelijke gezags-
dragers), dat hun kerk vele jaren geleden door de
vijanden van het Christen geloof helemaal was af-
gebrand en daarna nog verschillende keren
beschadigd⁽²⁾. De inwoners hadden om de aller-
noodzakelijkste herstellingen uit te voeren grote
onkosten gemaakt en toch lag de middenbeuk nog
helemaal onder de blote hemel. De deken beves-
tigt deze feiten in zijn jaarlijks verslag, maar hij
voegt er nog een aantal gegevens aan toe.

Volgens hem was in het jaar 1611 het koor in goede
staat. Het was, samen met de zijbeuken, met be-
hulp van financiële bijdragen van de ganse ge-
meenschap, de tafel van de H.-Geest of de Armen-
tafel én de opbrengsten van de pastorie her-
opgebouwd (reedificata). De dorpeelingen hadden
in die benarde tijd, om de allernoodzakelijkste
herstellingen uit te voeren, zelfs beslag gelegd op
de inkomsten van de pastoor (op de opbrengsten
van de pastoriegoederen). Als reden grepen ze aan
dat ze het toch al een hele tijd zonder pastoor had-
den moeten stellen. Die had er dus volgens hen
dan ook helemaal geen recht meer op!

Was het hoogkoor in die tijd hersteld, dan ver-
keerde de rest van de kerk in een zeer belabberde
toestand. De zijbeuken had men, om toch een
beetje tegen de natuurelementen zoals wind, re-
gen en sneeuw beschermd te zijn, gedeeltelijk met
stro gedekt⁽³⁾. De deken wees erop dat dit deel van
de kerk helemaal niet geschikt was voor de gelo-
vigen, daar het hele schip verwoest was. Met an-
dere woorden: er lag helemaal geen dak op! Het
moet wel erg geweest zijn voor de inwoners dat ze
zelfs stro als herstellingsmateriaal hadden moe-
ten gebruiken! Toch wilden ze niet bij de pakken
blijven zitten. Volgens de deken hadden de paro-
chianen het plan opgevat om een nieuw kerk-
schip bouwen. Ze eisten dat het kapittel van Antwerpen
een deel van de kosten op zich zou nemen, daar
dit tot dan niet de minste steun had verleend voor
het herstellen van het koor en de zijbeuken. In feite
was ook de abt van Tongerlo als medeontvanger
van de tienden hiertoe verplicht. Bij nazicht van
het voor Nijlen zeer beperkt abdijsarchief is hier-
over geen letter terug te vinden. Toch heeft de abdijs
in de onkosten gedeeld (zie verder).

Wat er na de brand nog overbleef van de midden-
beuk, kan weinig meer geweest zijn dan, zoals na
de brand in 1914, de zuilen en de opgaande muren
hierboven. Deze zouden een scheiding kunnen ge-
maakt hebben tussen de midden- en de zijbeuk(en),
waarop eventueel het dakgebinte rustte. Reikten
die muren boven de daken van de zijbeuken en
wilde men enkel dit gedeelte afbreken, zodanig dat
gans de kerk onder één dak kwam te liggen in

"Croquis du projet d'agrandissement de l'église de Nijlen". Met deze merkwaardige schets illustreerde provinciale architect Berckmans de vergrotingswerken van de Sint-Willibrorduskerk (1840). Het zwart-afgelijnde gedeelte is de eerste kerk.

plaats van drie (een zadeldak boven het midden-
schip en twee lessenaarsdaken (?) boven de zij-
beuken (zie figuur), zoals dat in Kessel het geval
was? Kwam na de volledige herstelling van de kerk
gans het kerkgebouw, midden- en zijbeuken on-
der één groot zadeldak te liggen of kreeg het toen
zijn huidige vorm?

De dakvorm kan voor de verwoesting van het jaar 1587 wel enigszins anders geweest zijn.

Om een idee te hebben hoe na de 16de-eeuwse brand de kerk er vanbinnen uitzag, bekijken we best de foto van de binnenkant van de verwoeste kerk in 1914. Zo ongeveer moet de toen veel kleinere kerk er vanbinnen ook uitgezien hebben⁽⁴⁾.

De Sint-Lambertuskerk van Kessel rond 1340

500 inwoners

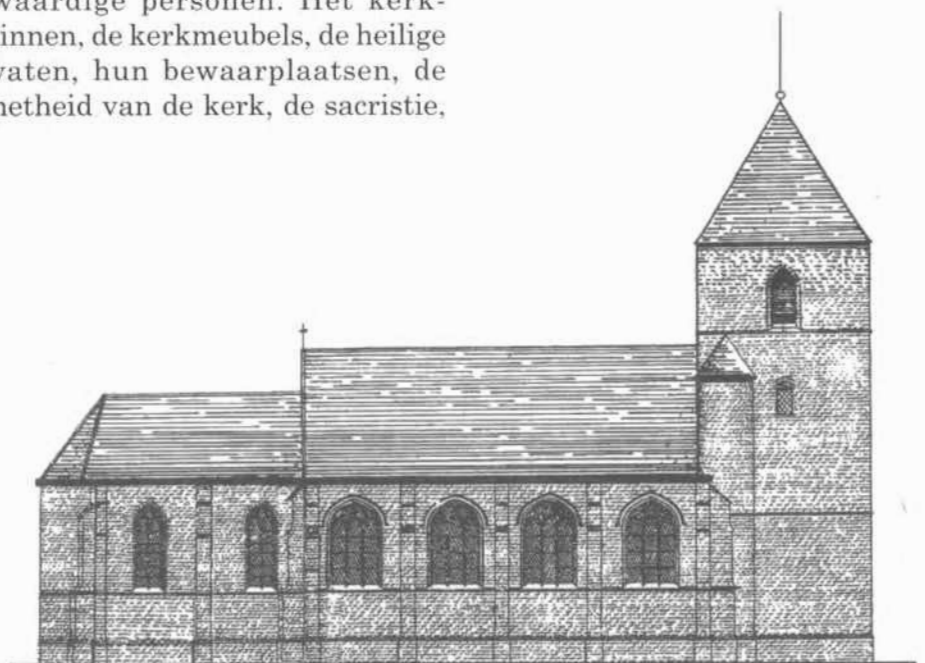
Het verslag dat de deken na zijn bezoek neerpande, vermeldt niets over het erbarmelijke lot van onze mensen in die tijd. Er komen wel wat interessante gegevens in voor. De kerk, toegewijd aan Sint-Willibrord, telde vier altaren. Er was een Willibrordus-, een H.-Kruis-, een H.-Anna- en een H.-Geestaltaar. Drie ervan waren herwijd (reconciliata). Pastoor Gaspar Blanckaert was reeds een drietal jaren benoemd en functioneerde goed. Buiten zijn werk als kerkbedienaar, hield hij zorgvuldig de registers van de geboorten, huwelijken en overlijdens bij. Hij moest alle zondagen catechismules geven. Hierbij had onze brave pastoor weinig of geen succes. Misschien deed hij het te vroeg? Op het eerste uur, zegt de tekst, en dat zou wel eens heel vroeg kunnen geweest zijn! De deken maande hem aan dit juist voor de mis te doen. Er waren in 1611 driehonderd communicanten, die allemaal hun Pasen hielden. Hieruit mogen we afleiden dat de to-

tale bevolking, kinderen inbegrepen, kan geschat worden op ongeveer vijfhonderd inwoners. Nijlen was een rustig dorp zonder schandalen. Toch maakt de deken melding van het feit dat op de derde paasdag enkele dronken mannen tijdens de vespers kabaal hadden gemaakt, niet zonder ergernis van de gelovigen. De koster, Johannes Giels, was tegelijkertijd onderwijzer en oefende die beide beroepen degelijk uit. Het dorpsschooltje was heropend, wat toch wijst op verbeterende levensomstandigheden in het dorp. Het telde 32 leerlingen. Het schooltje, we moeten hieronder één armzalig hokje verstaan, bevond zich nabij de kerktoren, dus op het oude kerkhof rond de kerk. Dit was ook het geval in Kessel, waar dit zelfs nog tot in de 19de eeuw stond! Dat het dorpsschooltje zich zo dicht bij de kerk bevond, had zo zijn voordelen: de onderwijzer kon gemakkelijk zijn kosterstaak vervullen, en in geval van nakend onheil hadden de leerlingen een veilige vluchtplaats in de kerk of in de toren. De pastoor woonde samen met zijn vader en zijn zuster in de pastorie, die, zo zegt de Latijnse tekst, nog maar eens vernield was. De kerkmeesters en de leden van de H.-Geest- of Armentafel waren waardige personen. Het kerklinnen, de kerkmeubels, de heilige vaten, hun bewaarplaatsen, de netheid van de kerk, de sacristie,

de doopvont, het kerkhof en de pastorie werden door de bezoeker geïnspecteerd. Dit verslag, opgesteld zoals voorgeschreven door de bisschop, is zeer uitgebreid. Andere verslagen van dekens zijn dikwijls beperkt tot slechts enkele lijnen. Dat ze in het Latijn zijn opgesteld, maakt dat de feiten niet altijd juist weergegeven zijn, doordat de dekens die taal niet volledig beheersten. In de volkstaal zou dit directer, eenvoudiger en veel beter, -zeker voor het nageslacht-, gekund hebben, maar de taal van de Kerk was toen nog het Latijn. Het blijven al bij al toch interessante documenten voor de geschiedenis van een dorp.

Verkoop heidegrond voor verder herstel

Om toch enigszins uit de financiële nood te geraken vroegen de Nijlenaars in 1612 aan het Lierse stadsbestuur in een "requeste" om drie bunder (circa 4 ha) "vroenten", dit is grond van slechte kwaliteit of heidegrond, te mogen verkopen.

Zo ongeveer zou de eerste stenen kerk van Nijlen (14de eeuw tot 1587 (?) er kunnen uitgezien hebben.

De "requeste" of het verzoekschrift "van het dorp Nyle aen de stadt Lier" ging uit van de "tentmeesters" (lokale inners van de beden of de belastingen), de Heilig-Geestmeesters en de "ingese-tenen". (de gewone Nijlense burgers). Zij verklaren "dat over sekere jaeren henne kercke aldaer ten gronde is affgebrant geweest by den vijandt ende noch daerenboven op meer ander wijsen van den vijandt grootel(ijck) beschadicht is geweest". Om de kerk te herstellen hadden de Nijlenaars alle beschikbare financiële middelen aangewend. Het had hen al vele duizenden guldens gekost. Toch was er nog heel wat te herstellen. Heel de "beuck vande selve kercke (ligt) noch ongedect ende ongerepareert" De Nijlenaars vragen de toestemming om enkele stukken "gemeijne" heidegrond (gemijne grond = eigendom van de gemeenschap) te mogen verkopen. Op vier percelen ervan waren "in de troubele tijden" schansen gegraven. Ze verklaren dat de prelaat van Tongerlo, die als tiendenheffer verplicht is om de kerk ten dele mee in stand te houden, dat inderdaad bij de "opbouwinge der kercke ...oock heeft gedaen ende noch gelooft te doen" (nog verdere steun heeft beloofd). Aan de stad Lier vraagt de Nijlense gemeenschap een financiële tegemoetkoming van "thienhondert gulden eens" om de gemaakte schulden te delgen, "mitsgaders (evenals) eenige klokken te coopen, daeraff de voorsegde kercke alnoch onvoorsien is" of tien jaar lang de som van honderd gulden.

Na de goedkeuring van het stadsbestuur verleende ook de rentmeester-generaal zijn toestemming voor de verkoop van de heidegronden⁽⁵⁾.

De Nijlenaars konden even verademen.

Jaren van verschrikking...

In het begin van de 16de eeuw behoort Lier tot de laagste categorie van belastingbetalers – beslist geen teken van grote welvaart. De hertog van Gelderland valt Brabant binnen en laat een brandspoor van vernieling achter.

In 1519 wordt "onze" hertog Karel uitgeroepen tot keizer van het "Heilig" Roomse Rijk, meteen het grootste Europese rijk. Voor onze streken is dat geen pluspunt: wij worden wingewest om de oorlogen van Keizer Karel te betalen.

Ongeziene armoede en pest worden ons deel. Na een hongervinter wordt het Gent bijvoorbeeld echt te erg: de stad weigert belasting te betalen. De keizer

zal zijn oproerige geboortestad genadeloos vernederen en de inwoners de naam van "stropdragers" meegeven. De volgende verschrikking heet Maarten Van Rossem, een schurk voor wie oorlog alleen maar een middel is om buit te vergaren. (Is dit, ondanks alle franje, ook geen verklaring voor hedendaagse oorlogen?). Van Rossem staat met zijn bendes in 1542 voor de Lierse stadspoorten. Een paar goedgerichte kanonschoten brengen hem

op andere gedachten.

De regering van Keizer Karel is, al bij al, toch een periode van bescheiden welvaart. Als zijn zoon Filips II hem opvolgt, komen pas echt donkere tijden van godsdienstfanatisme en genadeloze plundering. Lutheranen en Calvinisten ("de predicanten van vremde secten") komen met duizenden als "ketter" op pijnbank en brandstapel terecht. Het volk, radeloos door moordende armoede en vaak in de steek gelaten door de oude Kerk,

breekt in een vernielende beeldenstorm los.

Dan teisteren Alva, Staatsen en de pest onze dorpen. Spaanse en Engelse furies wisselen mekaar af. De

16de eeuw eindigt in een oorlog die nog meer dan vijftig jaren zal duren. Het grootste deel van de overlevende Nijlenaars vlucht tijdens de "toppunten" van de oorlog naar Lier. Godsdienstig fanatisme, gecombineerd met een heerszuchtig, moorddadig en ondemocratisch wereldlijk gezag heeft onze streken totaal ontwricht. Het bekomen van deze donkere tijden zal meer dan twee eeuwen vragen...

Lier in de 16de eeuw

Herwijding van herstelde kerk

Het jaar daarop schreef de deken weer een uitgebreid verslag (1612). Hij herhaalde hierin gedeeltelijk wat hij het jaar daarvoor reeds had genoteerd, n.l. dat het schip van de kerk vernield en het koor hersteld was met steen en planken. Vanaf het koor tot aan het kruis met stro. Zoals toen nog gebruikelijk sloot een voorhangsel, een doek of deur(en) het priesterkoor af van het kerk-schip, zoals nu nog gebruikelijk is in de kerken die de Byzantijnse ritus volgen. Volgens de pastoor maakten niet alle parochianen gebruik van de kerk wegens de bedenkelijke toestand van het ge-

bouw⁽⁶⁾.

Stockmans vermeldt dat het koor hersteld was tot aan de kruisbeuk, maar de kerk heeft nooit zijkapellen gehad, dus ook geen kruisbeuk. De Latijnse tekst spreekt heel duidelijk over een kruis. Waar dit zich bevond, is niet duidelijk. Stond het misschien op een apostelbank, trabes of een horizontale balk? We kunnen dit best vergelijken met de kruisbalk tussen koor en kerkschip in de kerk van Kessel. Of stond het kruis dat de deken bedoelde wat verder in het kerkschip? Hij stipte eveneens aan

dat de toren gedekt was. Mogen we hieruit besluiten dat ook het torendak tijdens de catastrofale brand in 1587 verwoest was? Blijkbaar waren alle kerkdaken en wellicht ook het grootste gedeelte van de kerkmeubelen en ornamenten toen in de vlammen opgegaan! Is er in die tijd heel wat te doen om nieuwe klokken in de toren te krijgen, dan mag hieruit afgeleid worden dat deze, zoals in tal van andere kerken, gestolen of misschien in die catastrofale brand gebleven waren.

Op 12 mei 1612 herwijdde Malderus of Van Malderen, bisschop van Antwerpen het hoogaltaar, een zijaltaar, heel de kerk en het kerkhof.

Op 10 april van het jaar 1613 ging de deken weer op bezoek in Nijlen. Met grote onkosten, zo noteerde hij, was het kerkschip weer opgebouwd, wat ook het geval was met de pastorie. Hoe en met welke middelen die heropbouw gebeurd was, blijft echter een vraagteken.

Het verslag van 1613 brengt weinig nieuws. De pastorie is opnieuw opgebouwd. We leren er de oudste Nijlense bijnaam kennen. Johannes Verlinden, genoemd, "buyseken"! Van de driehonderd vijftwintig communicanten kreeg hij de eer om vermeld te worden, omdat hij nooit naar de kerk ging en tijdens de goddelijke diensten aan "t pintelieren" was, ja zelfs, o heiligschennis, op paasdag! Ongehoord in die tijd!⁽⁷⁾

In 1615 werd een verzoekschrift gericht aan de deken en het kapittel van de kathedraal van Antwerpen, waarin op de grote financiële nood van de kerk gewezen werd. Aan de tiendenheffers vragen de Nijlenaars dat het kapittel en ook de abt van Tongerlo "duizend gulden in de onkosten van herbouwing en herstelling en aankoop van klokken zou tusschenkome". Het kapittel verleende hierop een toelage van 200 gulden gedurende vier jaar. De bijdrage van Tongerlo, dat toch al vroeger

financieel bijgesprongen had, is niet gekend.

In dit verzoekschrift wijzen de "de kerkmeester en de "gemyne ingesetenen" van Nijlen eens te meer op het feit dat hun kerk "bij den vijant en volck van orloge is affgebrant ende gerruineert geweest sulcx dat die meenige jaeren heeft desolaet (verlaten) gelegen". De kerkmeesters die veel geld hadden moeten lenen om de kerk te herstellen en klokken te kopen, worden "dagelycx gemolesteert ende gemaent " om dat terug te betalen, wat niet mogelijk was wegens het "sober innecomen " van de kerk⁽⁸⁾.

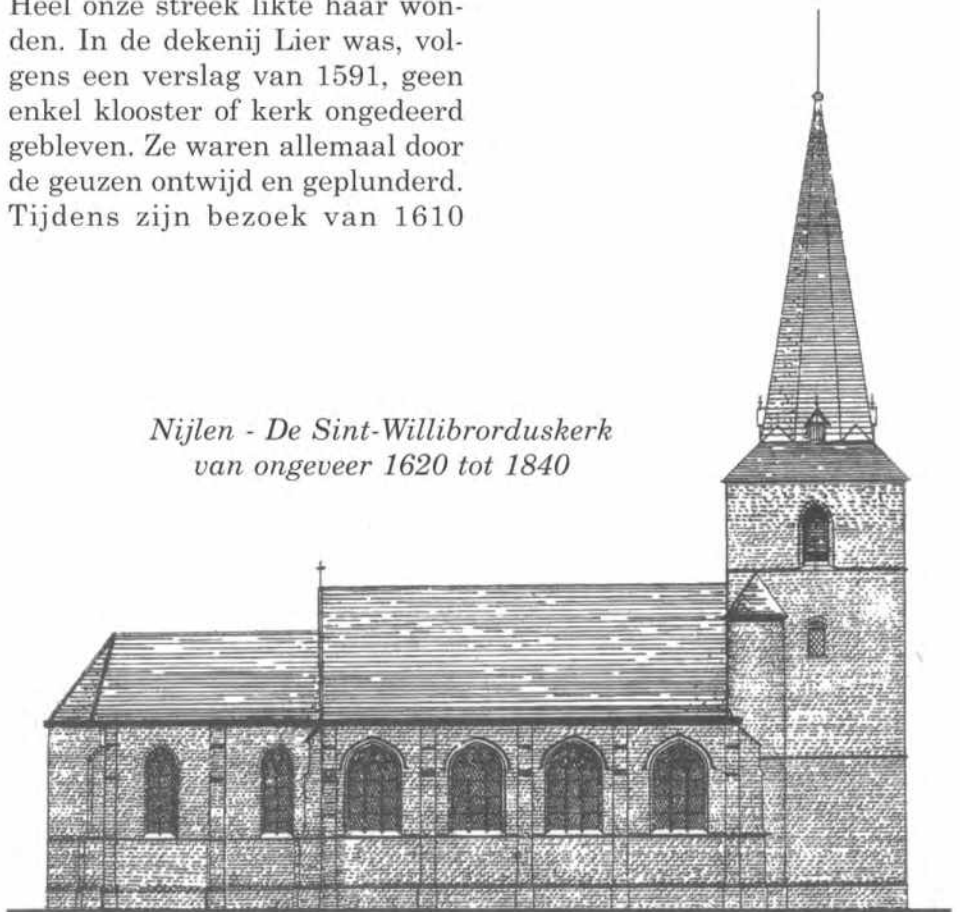
Kerkgebouw net en in orde

In 1620, Nijlen telde toen 350 communicanten, tekende de deken aan dat het kerkgebouw net en in orde was. Het jaar daarop bevestigde hij dit. De kerk was met het geld van de gemeenschap volledig gerestaureerd en het interieur werd stilaan weer matig versierd. Alle bijzondere ornamenten waren in de voorbije jaren ergens te Lier in veiligheid gebracht.

Heel onze streek likte haar wonden. In de dekenij Lier was, volgens een verslag van 1591, geen enkel klooster of kerk ongedeerd gebleven. Ze waren allemaal door de geuzen ontwijd en geplunderd. Tijdens zijn bezoek van 1610

stelde de deken van Herentals vast dat niet minder dan veertien van de meer dan twintig kerken van zijn dekenij dringend aan herstelling toe waren. Tot in dat jaar maakten ook Nijlen en Kessel, dat op kerkelijk gebied volledig van Lier afhankelijk was, deel uit van deze dekenij. De kerken van Voorshoten of Viersel en Itegem waren geplunderd en in brand gestoken. In Vorselaar stond het altaar onder de blote hemel, de kerk van Lille was totaal verwoest. In Berlaar was de toren afgebrand, het koor zelfs tweemaal en bijna de helft van de huizen van het dorp, enz. In 1584 verklaarden de kerkmeesters van Kessel dat hun kerk door de vijanden van het Kruis Christi deerlijk verwoest was. Ramen, altaren, boeken, banken en alle ornamenten waren meegenomen, zodat regen en wind in de kerk huisden in plaats van gelovigen. In 1580 en volgende jaren, zo schreef Prims,

Nijlen - De Sint-Willibrorduskerk van ongeveer 1620 tot 1840

Kerkmeesters

Kerkmeesters werden belast met het beheer van de kerk en de inkomsten ervan, maar ook met het onderhoud of eventueel het (her)bouwen van de kerk. Gewoonlijk waren er twee: een opgaande en een afgaande. De afgaande werd ieder jaar door een nieuwe vervangen, zodat iedere kerkmeester gedurende twee jaar in dienst bleef. Om aan te treden moesten ze voor de Franse revolutie in de kerk "kerkgebod doen", lees beëdigd worden. Nu telt een kerkraad 5 leden voor parochies met een bevolking van minder dan 5.000 inwoners, 9 in alle andere. Van rechtswege is de pastoor lid evenals de burgemeester. Het is een wettelijke, niet betaalde instelling.

H.-Geestmeesters

De H.-Geesttafel of de Armentafel is de voorloper van het huidige OCMW. De benaming armèntafel is afgeleid van de plaats waar de bedeling van brood of andere goederen in natura gebeurde. Ofwel was dit aan een tafel achteraan in de kerk, ofwel aan een of ander altaar, waar na de mis een broodbedeling gehouden werd. Vandaar ook de benaming "broodmissen". De kerk bood alleen hulp aan de eigen arme parochianen, niet aan vreemden. Ook de hulpbehoevende zieken, wezen en zwakzinni-

gen van de parochie vielen niet uit de boot en werden door de kerk geholpen, op voorwaarde dat ze hun godsdienstige verplichtingen vervulden. Hulp verlenen was geen ijdel begrip. De pastoor van Kessel, bijvoorbeeld, mocht vanaf het jaar 1618 het H.-Geest- of armenhuis bewonen op voorwaarde dat hij levenslang de armen van zijn parochie gratis zou dienen. Dat huis is nog steeds de huidige, verbouwde pastorie van Kesseldorp.

Tentmeesters of bedezetters

Belastingen werden vroeger in onze dorpen van deur tot deur afgehaald door een tentmeester of bedezetter. Het woort tent zou iets te maken hebben met een bewoond gebied, een gehucht of een dorp. Bede is het oude woord voor belasting. Hoewel onze dorpen afhankelijk waren van Lier, werden de financies toch in ieder dorp afzonderlijk afgehandeld, wat toch een stukje zelfstandigheid betekende. In een rekeningboek van Kessel (1638 – 1642) dat meer dan 500 bladzijden telt, worden voor iedere rondgang (gemiddeld vier per jaar) alle belastingbetalers van het dorp vermeld en het te betalen bedrag. Het nazicht van 19 april 1642 gebeurde in de kerk (Salvatorkapel) door de boekhouder F. van Heerle in het bijzijn van de schepen van Kessel en Bevel en twee tentmeesters.

"was Bevel door de krijgsoperatiën om Lier geheel verwoest. De bevolking kwam slechts vanaf 1586 terug" ... ⁽⁹⁾

Betere tijden

Dat de tijden verbeterden bewijzen de stijgende inkomsten van de kerk van Nijlen. Zoals in andere parochies offerden de gelovigen heel wat in natura. Zo o.a. in 1620-1621 boter, eieren, kippen en wol. Ook in de plaatselijke herbergen kon men zijn bijdrage ten voordele van de kerkherstelling en -verfraaiing in spaarpotten of bussen steken.

In 1617 werden in de dekanale verslagen de bewoonde gehuchten van het dorp opgesomd: "de

plaetse (of de dorpskom), de biest, het goor, scouvoort, lille en keyserheyde".

In 1621 wordt nogmaals bevestigd dat de Nijlense gemeenschap zich terdege, ook met behulp van eigen middelen, had ingespannen om de dorpskerk weer in orde te krijgen. De kerkruinte was heel eenvoudig versierd (mediocriter). Omdat er opnieuw oorlogsgeweld dreigde, waren alle ornamenten in de loop van de voorbije dagen te Lier in veiligheid gebracht op een verborgen plaats. Op zedelijk vlak was het goed: er waren geen dronkaards (!) noch oneerbare lieden in de parochie aanwezig!

In 1622 graasde het vee op ... het

kerkhof, dat goed omheind was. Vee op het kerkhof? Dat mocht helemaal niet, maar het kon gebeuren, vooral in onrustige tijden.

Het jaar daarop telde de kerk 5 altaren, waarvan drie geconsacreerde: het hoogaltaar, dat van Onze-Lieve-Vrouw en Sint-Willibrord. Aan wie de andere twee toegewijd waren, staat niet vermeld.

Tien jaar later, in 1632, wist men hoe laat het in Nijlen was of toch ongeveer. De toren kreeg zijn eerste uurwerk dat, bij manier van spreken, goud had gekost. Het was een uurwerk met één wijzer. Minuten speelden geen rol, dat men het uur op een kwartier na kende, was al voldoende! Voor die tijd moesten de dorpeelingen zich behelpen met een zonnwijzer... als de zon scheen! Wat was er mis met de toren? In 1624 werd er hout voor geveld. Waarschijnlijk had hij een fikse reparatiebeurt nodig.

In 1657 kwam er hoog bezoek: de bisschop zelf. Er werd aangetekend dat slechts het Willibrordusaltaar gewijd was. Er kwam ook een vraag om dat van de heilige Johannes Baptist, alhoewel vuil en niet versierd, te wijden.

In 1688 vermeldde de deken het bestaan van twee beneficië ter ere van O.-L.-Vrouw: een oud en een nieuw. Er is, zoals in Kessel, zo stipte de deken aan, een ijzeren kroon. Die wordt op de feestdagen van het H. Kruis op het hoofd van de gelovigen gezet, als herinnering aan de doornenkroning van Christus.

In 1689 telde de deken 440 communicanten, vanwie twee hun Pasen niet hielden. Er was dat jaar ook een nieuwe preekstoel. Op het einde van de 17de eeuw, in 1698, werd de kerk grondig opgekalefaterd.

In 1714 worden de schaliedekkers betaald voor het dekken van het portaal met een nieuw dak.

“Item met mijn kerre en de here pastoor naer Lier geweest om wit calck tot witten van de kerck ende steen tot maeken van het portaal..”. Het volgende jaar wordt er nog aan gewerkt. Dit portaal moet een soort “afdak” geweest zijn voor de kerkdeur. Werd in die tijd eveneens een doopkapel gebouwd tegen de zuidkant van de toren, zoals dat op het grondplan van bouwmeester Berckmans te zien is? In de loop van het jaar 1725 noteerde de pastoor “het metsen en maken van een dak boven de vunte”.⁽¹⁰⁾

En zo werd gaandeweg ons kerkje aan de groeiende behoeften aangepast. In volgende Poemp schetsen we een beeld van het gebouw voor de vergroting van 1840.

Frans Lens.

1) Toch zal in die tijd het voornaamste wel in veiligheid gebracht geweest zijn in Lier, wat ook het geval was voor Nijlen. De Kesselse kerkrekeningen van de jaren 1578-1579 vermelden dat twee soldaten betaald werden om het vervoer van kostbare stukken naar Lier te beveiligen: “gegeven aan twee carabinen (cavaleriesoldaten) die in

den leeger tyt toen den leeger tot Kessel en daaromtrent lagen en Jeromen Caelheydt die dingen vander kercken uyt der kercken haelden en vuerden selve door den leeger tot Lyer”. Ook de voerder werd betaald: “...den wagenman die tselve vuerde tot Lyer inden periculosen (gevaarlijke) tyt..”

2) “Ab hostibus exusta”, Stockmans, Geschiedenis... p 224.

3) «Latera sunt partim tecta stramine, locus non capax est parochianorum, navis diruta». Uit het dekanal verslag van het jaar 1611. “De dekanale visitatieverslagen” (D.V.) van onze parochies worden bewaard in de UFSIA (Antwerpen) en behoren tot het kathedraalarchief dat wel door Stockmans maar niet door Consult werd geraadpleegd, wat wel het geval is met het parochiearchief van Nijlen, opgeslagen in het Rijksarchief te Antwerpen. Beide verslagen (Stockmans en Consult) komen zeer goed overeen. Persoonlijk hebben wij wel de “dekanale visitatieverslagen” doorgenomen om bijkomende gegevens te vinden. Maar, zoals reeds gezegd, is in het overgrote gedeelte ervan weinig relevant nieuws te vinden. Wel wordt in ieder verslag het aantal communicanten, al dan niet bij benadering, vermeld, wat dan wel interessant is om de bevolkingsevolutie - hier niet ter sprake -, te kunnen volgen.

4) Zie vorige Poemp. Foto genomen van in het portaal naar het hoogkoor. Zelfs van de oorspronkelijke bekroning van de zuilen blijft nog weinig over. (Provinciearchief).

5) Stockmans, Geschiedenis der gemeenten, Kessel, Bevel..., p 223; Stadsarchief Lier nr 2216. De volledige originele tekst werd ons bezorgd door Fr. Haverals, een oud-Nijlenaar nu woonachtig in Vremde. Waarvoor van harte dank.

6) « Ecclesia navisque destructa, chorus est reparatus tabulis lapidibus a choro usque ad crucem e stramine. Appendix separat chorus, ... templum non omnes occupare vellent ». En verder ook, « turris est tecta ». Dekanaal visitatieverslag van 1612.

7) Est etiam quidam joes Verlinden, vulgo buyseken, nebulo numquam templum frequeuntat, sub deo officio putans etiam pasche die. D. V. 1613.

8) Stadsarchief Lier nr 2216 d.d. 15.05.1615.

9) Prims: Album Pastorum, p 84.

10) Vunte : doopfont, doopkapel

De Sint-Willibrorduskerk van Nijlen, anno 2003. Het vergt moed en vooral geduld om midden het drukke verkeer een foto te maken van één van de weinige historische gebouwen van Nijlen.

In memoriam pastoor Vermeiren

Op 26 mei 2003 is te Herentals pastoor Antoon Vermeiren (°1913) overleden. Zijn levenswerk is ongetwijfeld de uitbouw van de Onze-Lieve-Vrouwparochie in Nijlen. Heel wat mensen zullen hem ook blijven herinneren als “meneer pastoor van het (Liers) begijnhof”. Bewaren wij een dankbare herinnering aan deze priester en aan alles wat hij voor Nijlen en zijn mensen gedaan heeft!

Kinderliedjes uit de tijd van toen

In het midden van de negentiende eeuw werd het volkslied het meest bestudeerd door folkloristen en musicologen. Een hele boel genres kwamen aan bod: dansmuziek, werklieder, strijdlieder (Vlaamse Beweging), kalenderliederen en ook... kinderliedjes.

Kinderliedjes werden van generatie op generatie door de kinderen doorgegeven, woorden werden verbasterd, zodat ze soms niet meer herkenbaar waren. De meisjes op onze scholen waren zeer actief in "liedjeszingen". Met de hulp van enkele lezers van De Poemp slaagde ik erin om een trits vergeten kinderliedjes op te diepen. Aan deze lezers onze beste dank.

Een der oudste liedjes, daterend van voor 1900, uit de koloniale tijd, zongen wij nog in mei 1940 tijdens de "vlucht" naar West-Vlaanderen:

*Timmelo, tameloo, pomp om timela
Paddelameloe, koekedoe lamela*

Voor de vertaling doe ik een be-

roep op onze aandachtige lezers en lieve lezeressen!

Worden er nog liedjes gezongen op onze scholen? Bij het balspel of hinkelen? Ik zou het niet weten! Hier volgt een aloud liedje. Bij het zingen werd in de handen geklapt:

*Samme timme tam van meire
Hijrie, hijrie, heiralala
Kabotree, botree beire
Hijrie, hijrie heiralala!
Kabotree, botree ba, bonsoi!*

Het zingen schiep een hechte band onder de kinderen, iedereen kende de liedjes! Ja, ja, ik weet het wel: nu sturen ze naar mekaar SMS-kes!

Maar laten we nog even snoepen van enkele liedjes, zoals ik ze in mijn jeugd heb geleerd:

Met de kaatsbal (in het Nijlens: boemla)

*Knutsebal, ik heb de bal
Keer u om, dan wettet al
Al in mijn hand, al in mijn twee handen.*

*Handjes klappen, voetjes trappen
Al in mijn bloes, al onder mijn bloes.
Hans ging naar het kapelleke.
Hij wilde er een boontje te pellen.
Het boontje viel in d'asse.
Hij verbrandde zijn vinger!
Wij zullen er een liedje van zingen
totdat de negen overgaat en
de brave kindjes naar het scholeke gaan.*

Bij het zeeltje springen

*Al am bougie, de meisjes bukken
Al am bougie alleluja
Al am bougie, de hanen kraaien
Al am bougie, alleluja*

*Zjee de fluur de Paris
Pak ze bij de knie
Draai ze rond in een pjeirestront
Do re mi fa sol la si*

Nog eentje

*'k Heb een jakske gekocht
bij de naaister gebrocht
Zo gezegd, zo gedaan
Bij de naaister gedaan
In spring, Jeannine komt in
Uit spruit, Rosa loopt uit*

(voor de gelegenheid laat ik mijn zuster Jeannine optreden in het liedje. Het andere "meske" is Rosa van Jos Gui).

En (voorlopig) het laatste

*Vis, vis, lange vis
die van de nacht gevangen is
van a-een, van a-twee, van a-dra.*

Dat was het voorlopig. Misschien kunnen we met uw hulp, lieve lezer(es), in volgende Poemp nog enkele plezante vondsten publiceren?

Jos Bastiaens.

1670

De pastoor van Nijlen schrijft opnieuw een borgbriefje

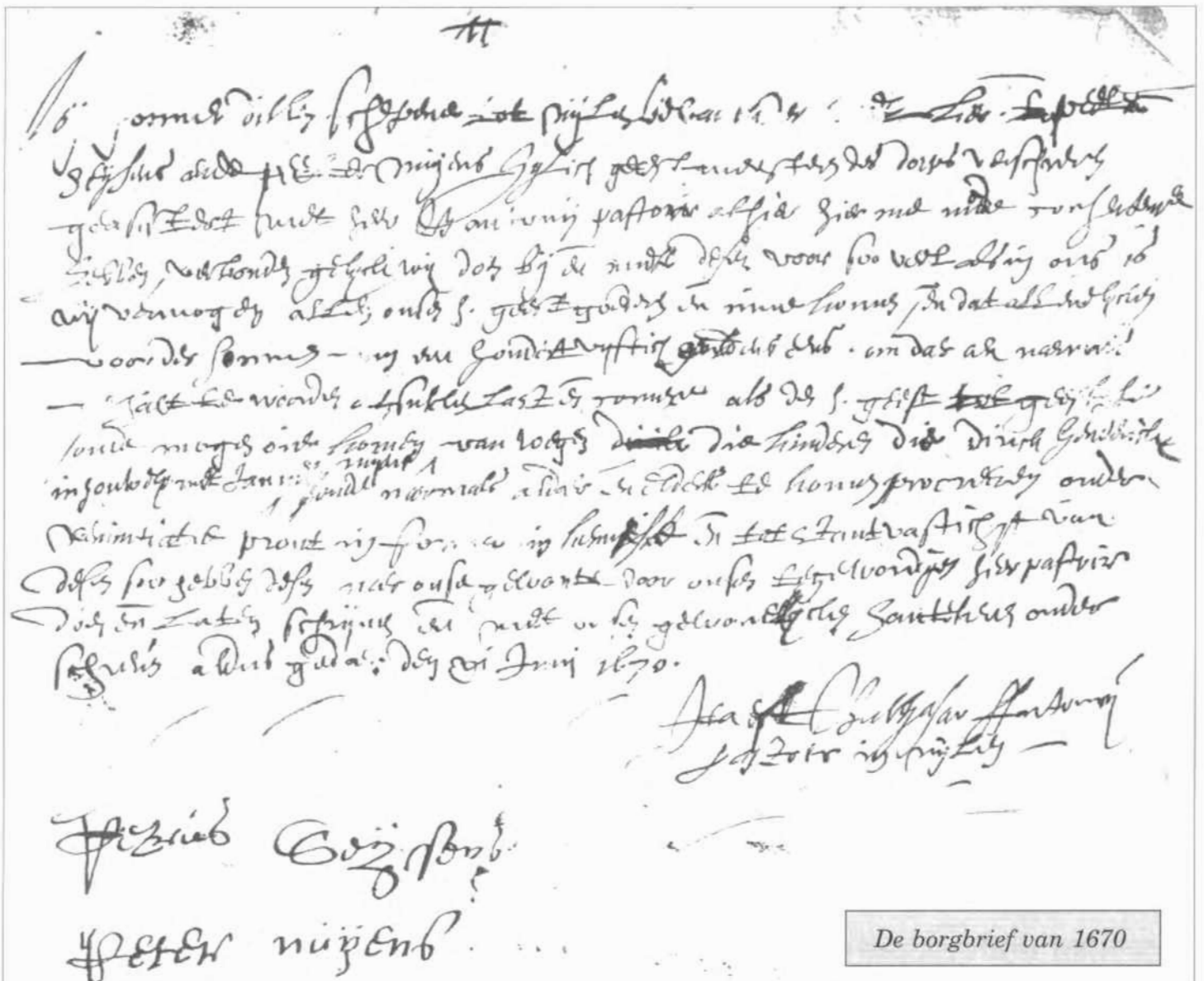
Deze met de ganzenpen geschreven uitgaande borgbrief van pastoor Balthasar Anthoni vinden wij terug in het Nijlense kerkarchief, dat zich bevindt in het Rijksarchief van Antwerpen. Dit briefje draagt als titel : *1670 Borghtbrief voor dierick hendericx aen h. geestmesteren des herelychyt van gestele.*

De fotokopie van onderstaande borgbrief is een uitvergroete versie van het origineel, waarvan de

hoogte van de tekst maar 8 cm bedraagt. De bejaarde pastoor schreef dus met vermoeide en onvaste hand. Hij vlinderde soms weg : ja, hij had moeite om zijn aandacht bij zijn brief te houden. We zien vele verbeteringen en doorhalingen. Kijk maar naar zijn 'Ita est' onderaan de brief : hij heeft inderdaad deze opdracht volbracht, maar het kostte hem zichtbaar moeite. Twee jaar later, op 5 december 1672, overleed deze

Nijlense dorpsherder na 44 jaar ten dienste gestaan te hebben van de Nijlenaars.

Deze borgbrief wordt gedragen door Schepen Dillen en mede-ondertekend door de twee Heilig-Geestmeesters Petrus Seyssens en Peter Nuyens. Schepen Gumarus Dillen was de 'eerste burger' van Nijlen, want toen had de burgemeester nog niet de bevoegdheid die hij nu bekleedt,

De borgbrief van 1670

was hij nog niet de eerste burger van de gemeente. Toen was de burgemeester eerder een collecteur, een ontvanger van belastinggelden, een duivel-doet-al wat financies en betalingen betrof. Stockmans vermeldt een lijst uit 1656 van 10 grote eigenaars in Nijlen. Deze lijst van 10 bevat o.a. Cosmas Dillen met 1 hoeve en 16 bunders, Jan Dillen met 1 hoeve en 10 bunders en ook Gummarus Dillen met 1 hoeve en 16 bunders. Hoogstwaarschijnlijk is deze laatste de Gommer Dillen van de aanhef van de borgbrief. Tenslotte kunnen wij vaststellen dat het onderwerp van deze borgbrief uit 1670 in grote lijnen overeenstemt met de eerste borgbrief uit 1667. Beide brieven behandelen de uitbesteding van Inneke Hendrickx bij een gezin in Gestel.

Transcriptie

- 1 Wij Gommer Dillen* schepene tot Nijlen, bevanck der stadt Lier, Peeter
- 2 Seysens ende Peter Nuyens hylich geestmeesteren des dorps verschreven
- 3 geasistert met heer B.Antonij pastoir alhier hier me inde consenterende,
- 4 hebben verbonden gelyck wij doen bij ende midts desen voors soo veel als in ons is
- 5 wij vermogen allen onsen h.geestgoederen ende innnekomen ende dat allenelycken
- 6 voor des sommen van (e)en hondert vyftich guldens eens om daer aen naermals
- 7 verhalt te woorden alsulcken last ende comere als den h geest tot geestele
- 8 soude mogen over komen van wegen die kinderen die Dirick Henderickx
- 9 in houwelyc met Janneken Nuyens soude naermals aldaer ende elders te komen procreeren onder
- 10 renuntiatie pro ut in forma in kennisse ende tot stantvastichyt van
- 11 desen soo hebben desen naer onse gewonte door onsen tege-

wordigen heer pastoir 12 doen ende laten schrijven ende met onsen gewonelijcken hantekenen onder 13 schreven. Aldus gedaen den 11 juni 1670

Ita est Balthasar Antonij (+ Nijlen 05.12.1672) pastoir in nijlen (vanaf 1628)

Petrus Seysens
Petrus Nuyens

* In 1656 was ene Gummarus Dillen één van de grootgrondbezitters van Nijlen.

Samenvatting van de borgbrief

De Schepen, de twee H.-Geestmeesters en de pastoor van Nijlen zijn akkoord om borg te staan voor de familie Henderickx-Nuyens. Zij verbinden zich tegenover de H.-Geesttafel van Gestel om borg te staan voor een som van 150 guldens voor het geval dat deze familie en vooral hun kinderen behoeftig zouden worden. Tegenover deze borg plaatsen zij hun roerende en onroerende goederen als onderpand. Deze borgstelling van de H.-Geesttafel van Nijlen wordt gewettigd door de handtekeningen van de twee H.-Geestmeesters en van de pastoor.

Luc Anthonis.

Wij gedenken...

Onze voorzitter Walter Caethoven en vrouwtje Els betreurden de voorbije maanden het heengaan van twee geliefden.

Op 28 februari 2003 overleed vader Albert Caethoven (°1915), op 16 mei 2003 kleinzoon Jens Van Gansen (°1998).

Aan Walter en Els, evenals aan de hele familie, betuigen wij nogmaals ons oprecht meevoelen.

Bevelse soldaten van de 1ste wereldoorlog

Frans Bats

Gust Van den Eynde

Jozef Van den Eynde

Lang weg van huis...

Tijdens de 1ste wereldoorlog heeft het kleine Bevel geen al te grote beproevingen doorstaan. Gelukkig maar! Zodra de gevluchte bewoners weer thuis waren, ging het leven weer zijn gewone, gezapige gang. Men leefde in de hoop dat de 20 soldaten die aan 't front waren het er goed zouden vanaf brengen. De scholen werkten weer gedeeltelijk en in de kerk trok pastoor Van Tendeloo meer dan zijn plan. De plechtigheden waren wel wat minder sereen, maar de pastoor trok zich van de Duitse verordeningen niet veel aan. De zeden gingen wel wat achteruit. Sommige Duitsers leefden zich uit in slemperijen met vrouwen die hen begeerden.

Nadat de Duitse opmars gestopt was, doordat de IJzervlakte vanuit Nieuwpoort onder water gezet was en het Belgische leger zich achter de IJzer had verschanst, losten de Duitsers in april 1915 uit 6.000 metalen containers 80 ton chloorgas over de loopgraven bij Ieper. Het aantal slachtoffers van deze gasaanval, waartegen de geallieerden geen bescherming hadden, was zeer groot. Vele Belgen werden

erg getroffen en bleven tot het eind van hun leven hierdoor gehandicapt. De plaag van ratten en muizen, de lange koude en natte winters waren even erg als het geschut van de Duitsers. Lichtgewonden werden achter de linies verzorgd. De zwaar gewonden werden naar Frankrijk en Engeland gebracht. Wie was er toen als soldaat ver en lang van huis? Hier volgen de namen:

Klas	Naam, voornaam, alias	Adres
1903	Bogaerts Frans (Suske de Piere)	Herenthoutsesteenweg C31
1904	Gerits Eduard (War van Linkes)	Kesselsteenweg A2
1904	Van den Broeck August (de Lapper)	Herenthoutsesteenweg C6
1907	Vercammen Frans	Herenthoutsesteenweg C30
1907	Vertommen Louis (Louis van Tongel)	Carolusdreef B2
1908	Van den Bulck Jozef (Jef Beulk)	Molenstraat C40
1909	Vertommen Alfons (Fons van Tongel)	Carolusdrees B4
1909	Van den Eynde August (De Smet)	Dorp A40
1910	Boons Denis (Meester Boons)	Dorp A35
1910	Schoofs Simon	Heikant C25
1911	Goormans Alfons (Fok van den Beurger)	Kesselsesteenweg
1911	Heylen Alfons (Fons van boerke Heylen)	Heikant C 22
1911	Van Gestel August	Kesselsesteenweg A3
1912	Moons Edward	Heikant C54 - Waaienberghoeve
1913	Mariën Edward (Warke de metser)	Heikant C
1913	Bats Alfons	Opstalhoeve
1914	Van Tendeloo Karel (Boer van de Keutte)	Royestraat A6
1914	Heylen Remi (Remi van boerke Heylen)	Nijlensesteenweg B17
1914	Van den Eynde Jozef (Jef van Mareskes)	Dorp A40
1914	Vloeberghs Jos/Louis (Louis den Bakker)	Dorp A29

In totaal waren er 20 oud-strijders en ze kwamen eind 1918 of begin 1919 terug naar Bevel. Maar ook Witje De Win, klas 1903, die van Kessel afkomstig was, werd als een Bevelse soldaat beschouwd, omdat hij in alles met Bevel meeleeftte. Ook Alfons Wouters, klas 1909, van Berlaar, was een halve Bevelaar. Hij was vrachtvoerder en trouwde met Julie van de Garde op 30 april 1921.

Van al die soldaten, van wie velen bijna 4 jaar in 't gevaar vertoefden, waren Frans Bogaerts van de klas 1903 en Witje De Win, die in de Hellestraat te Kessel woonde, de oudsten. Boerke van de Keutte, Remi Heylen, Jef van Mareskes en Louis van den Bakker van de klas 1914 waren de jongsten. Jef van Mareskes leefde tot in 1994 en werd 99 jaar.

Geen enkele van die 22 jongens had een graad in het leger. Ze waren soldaat 1ste of 2de klas. De Vlaamse soldaten kregen hun opleiding en werden bevolen in het Frans. Hun oversten verstonden amper Vlaams. Het was een pijnlijke toestand, waartegen vanzelfsprekend verzet rees. Pas heel op het einde van de oorlog verbeterde de situatie, onder meer dankzij de inzet van enkele Vlaamse aalmoezeniers.

Jef Peeters.

Vuurkaart Alfons Wouters (detail)

Zo was er eens...

Verhalen over zwarte magie in Nijlen (4)

Ge moet erin geloven is steevast het besluit bij een reeks verhalen over zwarte magie in ons dorp. In een tijd van computers, televisie, ruimtevaart en satelliettelefoons is dat niet altijd een gemakkelijke opgave. Maar ook als je er niet in gelooft, blijft het vanzelfsprekend boeiend te vernemen hoe nog niet zo lang geleden onze mensen door de zwarte hand getroffen werden... of dat toch dachten.

Waarzegster

Zo kwam er eens in een winkel een waarzegster, een echte zigeunerin (de zigeuners stonden in Grob-bendonk aan de Nete). Ze vroeg aan de vrouw des huizes of ze haar toekomst mocht voorspellen voor 5 frank. Maar de vrouw "had het er niet mee". De waarzegster had al gezegd hoeveel geld er in huis was, en dat klopte tot op de frank.

Het toeval wou dat een buurvrouw toen in de winkel kwam. De winkelierster zei: "Klapt maar eens tegen mijn buurvrouw". Ze jutte de buurvrouw nog wat op om haar door die zigeunerin te laten "klappen", wat gebeurde voor 5 frank. De waarzegster zei dat de buurman nog dezelfde week een klein ongeval zou meemaken, maar zonder "erg". En inderdaad, de buurman reed later in Lier tegen een ophaalbrug "met een goed stuk in zijn voeten". De zigeunerin beloofde nog meer nieuws,

maar dan in goede zin... voor 5 frank. En de buurvrouw liet weer "klappen" voor 5 frank.

"Madam", zegde ze, "er staat u iets raars te wachten. Eer het een jaar "voort" is, raakt u in verwachting, en volgend jaar hebt u er een meisje bij!" De buurvrouw trok grote ogen en zei de zigeunerin dat het leugens waren, dat het niet meer ging, dat het al veel te lang geleden was en dat ze daarvoor niet meer kon "dienen". De zigeunerin bleef echter bij haar voorspellingen, al was de jongste zoon van de buurvrouw al 15. Ze beloofde volgend jaar terug te komen om naar de dochter te komen kijken.

En echt waar, volgend jaar was ze er weer, maar ze mocht niet meer "klappen". Voor de zigeunerin buitenging, zei ze tegen de winkelierster dat ze bang was van een bepaalde vrouw die daar over

de vloer kwam, dat ze daar goed moesten voor oppassen, omdat het een kwade dame was. Ze raadde aan een heiligdom onder de dorpel van de deur te steken, zo zou die kwade vrouw niet meer binnenkomen, want ze kon niet over het heiligdom.

Zo gezegd, zo gedaan. Na drie weken wilde de winkelierster het toch eens weten. Ze deed het heiligdom onder de deur weg... en nog dezelfde dag was die kwade vrouw er weer. Het heiligdom werd weer onder de dorpel gestoken... en de vrouw is nooit meer weergekomen.

De zigeunerin zei verder dat op de komende kermis te Nijlen iets zou gebeuren. De buurman zou heel graag gaan zien, maar, zei de zigeunerin, hou hem daarvan weg. Nu trok de winkelierster met de kermis toch eens naar "het dorp" en op de kermis, bij het naar huisgaan, stond er veel volk bijeen in een kring. De man wilde gaan zien, maar de vrouw kon hem tegenhouden. Maar goed ook, want zijn broer was aan het vechten met hun moeder. Anders was hij erbij betrokken geweest en kwam er pas echt ruzie in de familie.

Flor Dieltjens

Lezers schrijven

Staf Celis (Gebroeders Van Raemdonckstraat in Nijlen) kent de ontbrekende naam uit de groep leerkrachten van Poemp 37. Het zou meester Wellens uit

Koningshooikt zijn. Staf weet nog dat hij elke dag met de moto naar Nijlen kwam.

Flora Horemans is de dochter van Karel en Maria De Winter. Zij

woonde eertijds in de Gemeentestraat 15. Vanuit de Bist 76 in Wilrijk stuurde zij ons een paar verhalen toe over "zwarte magie" en wonderlijke genezingen in Nijlen.

Wij danken beide lezers voor hun bijdrage. Wij weten weeral wat meer!

Pastoor van Nijlen komt op Lierse zwarte lijst...

Moet er nog bier zijn?

In feite had dit "sterk" bierverhaal in een vorige aflevering moeten verteld geweest zijn, maar toen kenden we het bestaan ervan nog niet.

Decor: de pastorie van Nijlen. Hoofdrolspelers: de pastoor en zijn "meysen", de onverbiddelijke bierjager schout Gaspar van der Schueren, twee schepenen, rentmeester Johannes Goyvaerts, stadssecretaris Vereycken, en "visitateur" of inspecteur Johannes Wauters.

Lange tijd heeft het Lierse stadsbestuur zich als een duivel in een wijwatervat (biervat is hier misschien beter op zijn plaats) verweerd tegen de oprichting van brouwerijen in de Bijvangdorpen. Toen dat verbod door de Staten van Brabant opgeheven werd en er sprake was van in de dorpen Bevel, Kessel en Nijlen brouwerijen op te richten, verhevigde de tegenstand nog. Wellicht was, gezien deze fanatieke Lierse houding, de gewone dorpeling te bang om zelf bier te brouwen. De eerste die het toch aandurfde, was de kasteelheer van het Kesselhof of het hof van Laken. In vorige bijdragen vernamen we uit enkele Lierse "overvallen", hoe deze brouwer het leven zuur gemaakt werd. Een andere manier om de mensen te pesten was de jacht op gesmokkeld bier, zoals o.a. herbergier Van den Eynde in Bevel aan den lijve had moeten ondervinden.

Ook de pastoor van Nijlen stond op de zwarte lijst. In dit verhaal verging het hem van kwaad naar

erger. Dit bewijst twee feiten: de Lierenaars pasten het nu nog nauwelijks uit te spreken principe van "eigen volk eerst" toe, namelijk een bikkelharte aanpak wanneer het om bier ging dat niet vanuit Lier kwam, en ten tweede: onze pastoor lustte wel een flinke pot gerstenat. Dat hij in het zwart een cafeetje als bijverdienste zou gehad hebben, is wellicht wat te ver gezocht, maar wat hij had opgeslagen was toch geen klein bier. We kunnen moeilijk aannemen dat het voor hem alleen was. Het kan niet anders dan dat hij in zijn kelders in stilte een voorraad aanlegde voor sommige "parochianen". Er moet o.i. iemand, al dan niet met kwade bedoelingen, te loslippig geweest zijn en de pastoor aan de galg "geklapt" hebben. Voor die gemeenschappelijke voorraad zijn er twee redenen: er was geen brouwerij in Nijlen en voor dat er een was in Kessel moest al het bier vanuit Lier per kruiwagen of kar aangevoerd worden en het bier was in die tijd niet zo heel lang houdbaar. De pastoor zorgde dus niet alleen voor het geestelijke maar ook voor het geestrijke heil van zijn parochianen!

De inval

Einde april 1728. Na hun inval in de pastorie van Nijlen vertelden de "bieraccijsjagers" hun verhaal aan de schepenen jonker J.F.

de Hoves des Estiennes, eigenaar of mede-eigenaar van het kasteel de Bist in Kessel en J.N. van Mechelen de Berthout. Zij namen dit relaas, toen bittere ernst, voor ons prettig om weten, in een officiële schepenakte op.

Wauters was met de Lierse afgevaardigden onverhoeds binnengevallen in de pastorie van Nijlen. Daar vroegen ze (eisten van, is wellicht beter uitgedrukt) aan de pastoor om zijn kelder te mogen inspecteren, wat deze, waarschijnlijk node, toestond. Wellicht zullen de bierjagers raar maar triomfantelijk opgekeken hebben bij het zien van de hoeveelheid opgeslagen bier. Zij troffen er "vier tonnen goet bier ende twee tonnen ende vierhalf voeten gemengelt bier als oock eene tonne klyn bier" aan. Op hun verdere speurtocht ontdekten ze in de stal nog een ton "klein bier" (fluitjesbier). Op de vraag van de inspecteur naar het vereiste brouwbiljet antwoordde de pastoor dat hij niet wist waar dit lag. Dit was helemaal niet naar de zin van Wauters die de pastoor onmiddellijk een proces wou aansmeren. Daarop vroeg de pastoor hem een uur tijd te geven om een nieuw biljet (meer dan waarschijnlijk van de brouwerij op het Kesselhof) te halen, wat hem toegestaan werd. Toen de pastoor de pastorie verliet, eiste Wauters de sleutel van de kelderdeur om "het goet en gemengelt bier" te proeven, wat ze wellicht tot stijgend ongenoegen van de meid ook deden. Vervolgens vroeg

Wauters aan het "meysen" hoeveel wijn er in de pastorie opgeslagen was. Hierop antwoordde zij: anderhalf vierendeel wijn, geperst uit eigen druiven. Hiervan kon zij wel het accijnsbiljet tonen. Naast deze hoeveelheid telden de controleurs nog eens "negenendertigh potten ende een pint wijn". Hiervan beweerde de meid dat deze ook afkomstig was van pastoors druiven. Verder nog eens "vijf bouteillien goeden wijn", volgens de meid eveneens gemaakt van hun eigen druiven. Eén van de metgezellen van de schout ging

verder op zoek en trof achter een andere deur nog eens vijf flessen goede wijn aan. Vervolgens nog eens "twee potten ende eene pint onklaren (onklare) wijn", die door de schout en de twee schepenen geproefd werd.

De druiven van de pastoor werden ondertussen zuurder en zuurder. Toen deze na een uur niet opdaagde, beval Wauters de meid de kelderdeur, die zij na de wijnproeverij gesloten had, open te maken, "ofte geef mij den sleutel". Wegens deze plotse Lierse "overval" had de meid het ondertussen

flink op haar heupen gekregen. Driftig beet ze van zich af: "ick en ben niet meester, ick wil den sleutel niet geven ende wilt gij in den kelder sijn, gij kont het sloth afbrecken ofte wel de deure van den kelder ontstucken brecken!" Dat zal zeker niet goed in de Lierse oren geklonken hebben. De stadsdienaar van justitie Adriaen Gois kreeg prompt de opdracht om de deur open te breken, en inderdaad: "den welcken heeft afgebrocken de kramme van de deure". Het in de kelder opgeslagen bier werd boven gehaald om het naar het stadhuis van Lier te voeren. Op dat ogenblik arriveerde pastoor Van de Perre op de pastorie. Zonder brouwbiljet. Zowel voor het bier als voor de wijn werd zonder pardon, wat we nu zouden noemen, een proces-verbaal opgesteld. De pastoor had immers bier (waarvoor geen accijns betaald was) voor een heel regiment of voor heel het dorp in huis!

Frans Lens.

Tekening : Pastorie Nijlen (Wim Van Kuyck) **Bron**: Stadsarchief Lier, schepenakte nr. 2218 van 24 april 1728. Afschrift hiervan werd door Cois Haverals (Vremde) voor de Poemp integraal overgeschreven. Waarvoor hartelijke dank.

Werkten mee aan dit nummer :

Redactie : Luc Anthonis, Jos Bastiaens, Hypoliet Budts, Walter Caethoven, Rik Claes, Flor Dieltjens, Frans Lens, Jef Peeters, Rosette Rymenants, Jos Thys, Pol Van Camp

Fotografie: Walter Caethoven

Tekeningen : Dirk Lieckens, Marc Verreydt, Wim Van Kuyck⁺ en DF-ledenblad

Grafische vormgeving en zetwerk : Walter Caethoven

Druk : Mil Van de Sande

Eindredactie: Rik Claes